

www.ekologievpraxi.cz

MĚLNICKO

PŘÍRODNÍ KRÁSY DOMOVA

EDICE PŘÍRODNÍ KRÁSY
EKOLOGIE V PRAXI

číslo

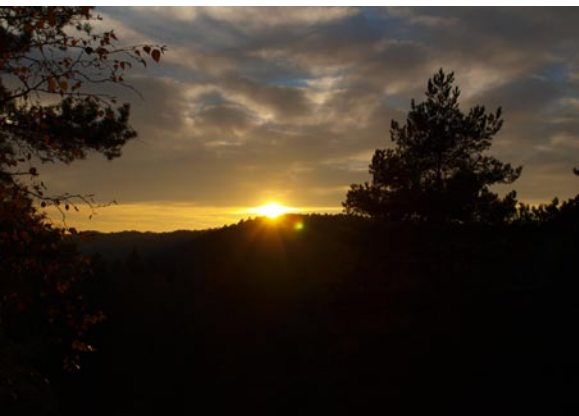
1

Vážení přátelé,

dostává se vám do rukou průvodce po maloplošných zvláště chráněných územích Mělnicka. Jejich smyslem je ochránit nejcennější části a zbytky přírody, které se v naší oblasti zachovaly. Taková území zahrnují nejen vzácnou flóru a faunu, ale najdou se mezi nimi i lokality zaměřené na přírodu neživou - jmenujme namátkou Přírodní památku Vehlovické opuky či Přírodní památku Špičák u Střezivojic.

Naším cílem je posílit váš zájem o nejhodnotnější „přírodní oázy“ takzvaného malého okresu neboli obce s rozšířenou působností (ORP) Mělník. Rádi bychom vám o nich zprostředkovali základní informace, představili jejich zajímavosti, a bude-li to možné, zprostředkovali aspoň část jejich nevšedního kouzla. Pokud se s námi na toulky za přírodou vypravíte, respektujte vždy

zákon a pravidla, která pro ona mimořádně milá, cenná a inspirativní zákoutí našeho kraje, země a nakonec i modré nebo zelené planety platí. Mějte prosím na paměti onu symbolickou „Prosbu lesa“, kterou lze bez rozpaků vztáhnout na veškerou přírodu: „... *opatruj mne a chraň i pro věky budoucí...*“.

Západ slunce nad Kokořínskem - foto EYP

Kokořínský důl, skální děláte - foto M. Čihár

Příjemné chvíle při poznávání přírody vám za kolektiv autorů přejí

editoři

Historie

Střední Čechy jsou prastarou kulturní oblastí. Také na Mělnicku, například v okolí Liběchova nebo Mšena, existují doklady o dávné přítomnosti člověka. Mimo jeskynní nálezy se zde podařilo objevit i několik stop po prehistorických obydlích. V oněch dobách se však člověk po krajině většinou pohyboval jako lovec či sběrač a stálá rolnická sídla začal budovat teprve v období přibližně před šesti až pěti tisíci lety.

Vlastní oblast mezi labsko-vltavským soutokem a Polomenými horami byla osidlována ve dvou údobích. První historická etapa s významnějším zásahem člověka do krajiny proběhla od konce 5. tisíciletí před naším letopočtem zhruba do přelomu letopočtů. Odehrávala se převážně v úrodných nížinách kolem Labe a Vltavy. Iniciovaly ji klimatické, společenské a hospodářské změny v dobách kamenné, bronzové a železné. Tehdy se měnily zemědělské postupy od tzv. žárového hospodaření, přes systémy přílohové až po zdokonalení pluhu. Trvalému osídlení potom již nestálo nic v cestě. Koncentrace obyvatelstva byla největší v jižní a východní části území. Spolu s Mělnickem se po-

dobným způsobem zalidňovala například Pražská kotlina či oblast středního Povltaví. Po starých Keltech, zhruba v období šestého století, přicházejí první Slované. Na Mělnicko se dostali pravděpodobně z oblasti Pražské kotliny.

Hrad Kokořín – foto EVP

Stezka nad Mšenem – foto EVP

S nástupem raného středověku můžeme v oblasti zaznamenat výstavbu četných hradišť, spjatých obvykle s konkrétními slovanskými kmeny. Podle někdy zpochybňovaných pramenů se například na Mělníku usadil kmen Pšovanů, k němuž s nejvyšší pravděpodobností přináležela i legendární sv. Ludmila.

Po období raného středověku a překonání politické krize na přelomu 10. a 11. století se Český stát znovu konsolidoval. Základy tzv. hradskeho správního systému se rozšířily nejprve do okolí Prahy či středního Povltaví, teprve později, zhruba v rozmezí 12. a 13. století, začaly postupovat na Mělnicko. Postupně pronikly až do Polomených hor, což již předznamenalo druhou etapu historického osidlování Mělnicka.

Důkazem rozšiřování a upevňování politické moci bylo založení města Mělník (13. století), tvrze Mšeno (12. - 13. století) nebo hradu Kokořín (14. století). Postupná kolonizace se šířila od jihu k severu, poslední v řadě zůstaly Polomené hory, v nichž proces vyvrcholil na přelomu 14. a 15. století.

Obě zmiňované etapy osidlování doprovázely rozdílné způsoby hospodaření. Zatímco v jižní úrodné a teplé části Mělnicka se uplatňovali hlavně zemědělci a vinohradníci, v severní části – ponejvíce v oblasti dnešního CHKO Kokořínsko – dominovalo luční i lesní pastevectví dobytka.

Důležitým mezníkem ve vývoji kraje byla třicetiletá válka. Během ní došlo

ke skokovému úbytku obyvatelstva, dokonce ke zmaru několika obcí. Považte, že v samotném Mělníku bylo z té doby uváděno pouhopouhých 15 stálých obyvatel! Město i okolní obce zasáhly kromě válečného běsnění také opakované morové epidemie. Samé pádné důvody, aby se v oblasti později výrazně změnilo složení obyvatelstva a česky

Roubené slavy v severní části Mělnicka - foto EVP

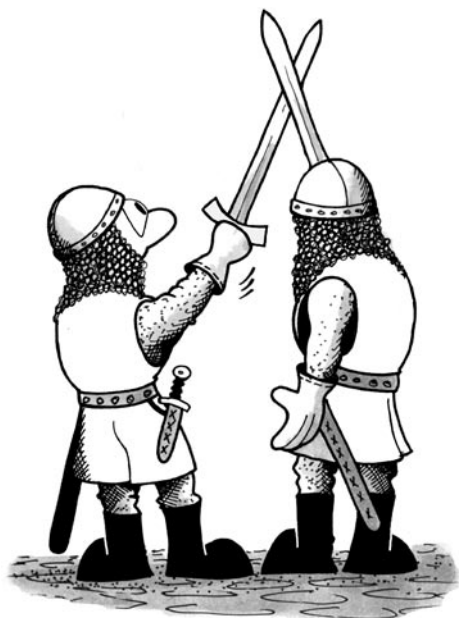
mluvící většinu postupně doplňovali kolonisté z Německa. Právě s jejich příchodem došlo k rozdělení tohoto území zřetelnou novou bariérou, kdy se severní a západní části staly většinou „německé“, zatímco zbylé oblasti zůstaly převážně českojazyčné. S příchodem německy mluvících obyvatel nastala další změna hospodaření. A protože dlouhodobé válčení hodně zdevastovalo původní vinohrady, začala se pěstovat surovina pro jiný oblíbený lidový nápoj - chmel. Projevilo se to dokonce i na krajové architektuře, kdy v podkroví roubených a zděných novostaveb málokdy scházela chmelařská sušárna.

Stežka vytesaná ve skálách - foto EVP

S definitivním koncem třicetileté války nastává na celém území Čech intenzivní rekatolizace. S ní se rozmohla výstavba barokních kostelů, kapliček, zásadní přestavby se dostalo Mělnickému hradu, budovaly a opravovaly se také zámky a církevní objekty v blízkém i vzdálenějším okolí. Namátkou vzpomeňme zámek Liblice, jednu z předloh českého vrcholného baroka.

Dalšími významnými impulsy pro rozvoj Mělnicka byly v druhé polovině 19. století výstavba železnice a v první polovině 20. století vybudování zemské silnice, kopírující starou zemskou stezku

Rouběný státek v Kokořínském údolí – foto EVP

mezi Mělníkem a Dubou. V případě železnice bylo pro vývoj přírodních poměrů oblasti paradoxně důležité, že se Mělnická trať dotkla jen okrajově. Srdce celého území Mělnicka tak mohlo zůstat vůči neuváženým a překotným hospodářským vzestupům a pádům relativně imunní.

Prozatím poslední zlomový mezník historie Mělnicka, republiky i střeoevropského prostoru byla druhá světová válka včetně období bezprostředně následujícího. Tehdy se v našich zemích událo mnohokrát diskutované vysídlení většiny německy mluvících obyvatel, po němž následovala postupná a rádoby řízená rekolonizace vyliďněných oblastí většinou přistěhovalci ze Slovenska, Podkarpatska či z Balkánu. S popisovanou obměnou obyvatelstva v severní části území byl opět posílen odlišný vývoj jihu a severu území. V rámci následné socialistické kolektivizace a s ohledem na stupeň „zakořenění“ obyvatelstva vznikala v jižní části do jisté míry přece jen funkčnější zemědělská družstva, zatímco v rekolonizované části severní musely být zakládány o poznání těžkopádnější a méně rentabilní státní statky. I tato skutečnost přispěla k výraznější degradaci některých tamních obcí a k jejich vynucené transformaci na rekreační sídla. Specifické chalupářství se zde až překvapivě dobře ujalo. A protože k takovým účelům byly a jsou využívány prakticky výhradně objekty stávající, krajina a příroda byly většinou ušetřeny nežádoucích projevů nové výstavby.

Neživá příroda

Geologické základy České republiky tvoří z rozhodující části Český masív. Ten vznikl na pomezí starších a mladších prvohor, kdy se srazilo a následně spojilo dohromady několik do těch dob samostatných mikrokontinentů. Na Mělnicku se s horninami z té doby ovšem zpravidla nesetkáme. V dalších geologických dobách byly totiž postupně překryty usazenými neboli sedimentárními horninami, ojedinele pak ještě třetihorními horninami sopečnými (vulkanickými). K nejintenzivnějšímu překrývání starého podloží docházelo v druhohorách a pak až ve čtvrtohorách. Až na několik málo výjimek se tedy jiné geologické útvary než právě druhohorní nebo čtvrtohorní v popisované oblasti nevyskytují.

Nejprve několik údajů k druhohorám neboli mesozoiku, konkrétně k období svrchní křídly. V té době došlo ke zdvihu mořské hladiny a Český masív byl z velké části zalit mělkým teplým mořem. Voda sice už po krátké geologické chvíli (asi po 10 miliónech let) opět ustoupila, stačila však po sobě zanechat až stovky metrů mocné vrstvy různorodých sedimentů. Ty dnes tvoří oblast, kterou nazýváme Česká křídlová pánev (Česká křídlová tabule). Celý tento útvar se rozprostírá přibližně mezi severozápadní Moravou a saskou metropolí Drážďany. Právě s křídovými sedimenty se na Mělnicku setkáme velmi hojně. Příkladem mohou být Polomené hory stejně jako svahy nad Mělníkem či v okolí Tupadel. V řadě zbývajících míst budují tyto horniny obvykle podklad pro ještě mladší vrstvy.

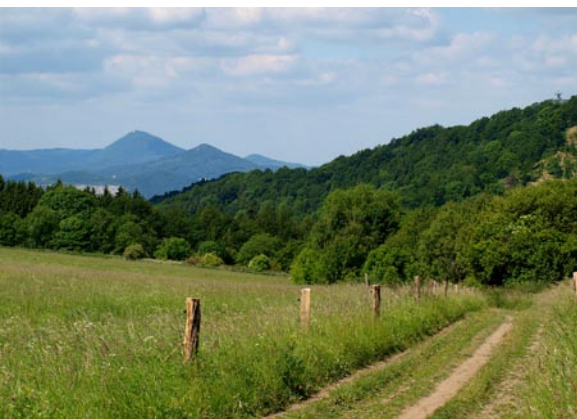
Křídové sedimenty jsou kromobyčejně zajímavé z několika hledisek. Zcela klíčové je v současnosti patrně kritérium hydrologické. Tyto horniny jsou totiž ideálně propustné, a proto filtrují a za vhodných podmínek také akumulují velké množství vody. Česká křídlová pánev tak představuje stále ještě ne odpovídající měrou docenovaný zásobník a zdroj kvalitní pitné vody. Přímo na Mělnicku se můžeme pře-

Opuka jako stavební kámen – foto EVP

svědčit o existenci vynikajících pramenných oblastí, sloužících jako zdroj této čím dál žádanější a značně nedostatkové suroviny pro velká města. Příkladem mohou být vydatná prameniště poblíž Mělnické Vrutice. Mimochodem, s vysokou propustností pískovcového podloží a jejím prostřednictvím podmíněným rychlým vsakem srážkové vody do podzemí souvisí zjevný nedostatek povrchových toků na Mělnicku.

A jak se na zdejší přírodě a krajině podepsalo geologicky neklidné období nadcházejících třetihor? Odpověď zní: velmi významně! Tehdejší procesy

Pohled ze severozápadní části Mělnicka na České středohoří - foto EVP

alpínského vrásnění sem zasáhly sice nepřímo, nicméně razantně. Do té doby téměř neporušená pískovcová souvrství byla bočními tlaky vyzdvihována a lámána, vzniknuvšími puklinami ze zemského nitra mohlo k povrchu pronikat žhavotekuté magma. Dokládá to třeba vulkanické těleso Supí hory u Osinalic nebo vrch Nedvězí. S tektonickým vyzdvihem pískovcových

vrstev započal také vývoj hlubokých kaňonů, které jsou pro Kokořínsko naprosto typické. Odezvy alpínské orogeneze (horotvorného procesu) vyvolaly mimoto zásadní proměnu a přestavbu dosavadní říční sítě. Jenom příběh české národní řeky by vydal na román. Vltava po vyzdvihu Šumavy obrátila celý svůj tok směrem severním a namísto k evropskému jihovýchodu zamířila přímo přes Mělnicko k Labi a severozápadu Atlantiku.

Dosud poslední geologické údobí, které v oblasti zanechalo hluboké otisky, je kvartér neboli čtvrtohory. Velmi dynamický časový úsek, kdy se zpočátku střídaly doby ledové s meziledovými a kdy se na Mělnicku projevovala především rozličná činnost řek a větrů. S erozní a sedimentační činností řek souvisí vývoj zdejších říčních teras. Týká se to zejména Labe, Liběchovky a Pšovky. S říčními neboli fluviálními sedimenty se setkáváme především v jižní části území. Západněji, třeba v oblastech Liběchova, Vysoké, Velkého

Újezda a Mšena, objevíme spíše stejnorodé usazeniny spraší. Ty má na svědomí větrná akumulace během studených a suchých staročtvrtohorních období (tzv. stadiálů). Spraše se vyznačují vysokým obsahem uhličitanu vápenatého, který se někdy projevuje drobnými bílými útvary tvořenými minerálem kalcitem, které nazýváme cicváry. Spraše a od nich odvozené sprašové hlíny najdeme také na svazích a ve chráněných polohách Polomených hor. Zvláštní půvab mají ovšem sprašové sedimenty na říčních terasách nad řekou Labe. Právě jim totiž vděčíme za úrodné vinice, fenomén v zeměpisných šířkách severně od Prahy téměř nemyslitelný.

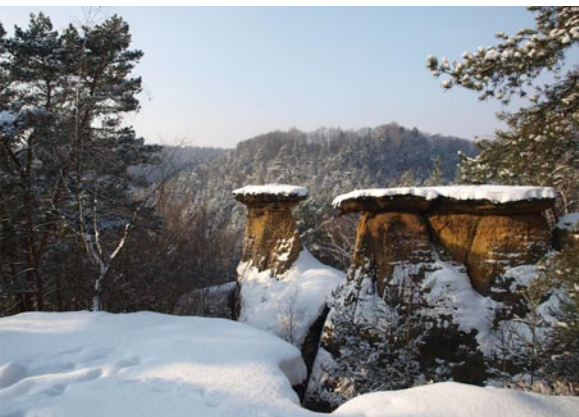
V kvartéru pokračuje intenzivní eroze pískovcových Polomených hor. Prostřednictvím větru a vody se tady mimo jiné zrodily zajímavé a pro odborníky i laiky velmi vděčné „pokličky“, které vznikly zvětráváním méně odolných pískovcových sedimentů, které nad sebou mají vrstvu pískovců s jemným, rezavě hnědým železitým tmelem. Tato vrstva je mnohem odolnější vůči erozi a nad měkčími vrstvami tak vytvářejí výrazné převisy, které na izolovaných skalních věžích mají typický pokličkovitý tvar. Setkáváme se zde ovšem také s ukázkovými voštinami, skalními římsami a místy dokonce s velmi zřetelnými a pěknými náznaky skalních měst.

Z geomorfologického hlediska lze na Mělnicku vymezit tři podstatné jednotky.

Od jihu sem sahá Středočeská tabule, od severu a východu podobně zase tabule Jizerská. Ta sousedí s Ralskou pahorkatinou, která jí vybíhá vstříc od severozápadu. Reliéf všech tří uvedených částí ovlivnily dílem největším zmiňované geologické podmínky. Plochou Středočeskou tabuli zásadně poznamenala erozní činnost vodních toků, zejména Labe a Vltavy. Nad rovinou zde ovšem vystupuje několik nepřehlédnutelných vyvýšenin, z nichž patrně nejznámější je přímo nad Mělníkem Chloumeček. Velmi podobný charakter má také Jizerská tabule. Podstatně odlišné vlastnosti vykazuje

Voštiny na pískovcových skalách - foto EYP

Měnské Pokličky - foto EVP

však již mělnická část Ralské pahorkatiny zosobněná Polomenými horami. Setkáváme se v ní s rozsáhlými plošinami, do kterých jsou jakoby skalpely zařeznuta hluboká a většinou bezvodá údolí. Pomístně se jim říká doly a nejznámější z nich je důl Kokořínský.

Podobně jako morfologie liší se také klimatické pod-

mínky v jednotlivých částech Mělnicka. Jižní a východní partie jsou teplejší a mírně sušší. Vliv klesající nadmořské výšky středního Polabí a srážkový stín severozápadních hor je zde rozhodující, a tak průměrné roční teploty směrem k severu klesají, zatímco průměrné roční úhrny srážek rostou.

Ačkoli podnebí Polomených hor je na středočeské poměry stále ještě relativně teplé a suché, znatelně se již odlišují podmínky úzkých a zaklesnutých dolů od okolních vyvýšených plošin. Obvyklým jevem jsou zde teplotní inverze, kdy v údolích zůstává teplota výrazně nižší než právě na vyvýšených plató.

Živá příroda

Současnou skladbu vegetace na Mělnicku poznamenala ruka člověka - hospodáře. Nejvíce se to týká jižní a východní části území, kde jednoznačně převažují rozsáhlé zemědělské plochy s úrodnými poli a lány. Zaměřili se na lesy, pak na pískovcových plošinách rostou zpravidla plantáže kulturních borů, jen velmi ojediněle se zde dochovaly původní nebo přírodě blízké dubohabřiny. V poněkud vyšších nadmořských polohách můžeme očekávat kulturní bory, níže pak tvoří významný plošný podíl vegetace také porosty introdukovaných akátů. V nejnižších polohách v blízkosti Labe a Vltavy najdeme oblasti luhů a stále ještě zaplavovaných lužních lesů. Patrně nejvýznamnější jejich ukázkou jsou Přírodní rezervace Kelské louky nebo Přírodní rezervace Úpor, vázané na území těsně nad soutokem Vltavy a Labe. A aby toho snad nebylo málo, na říčních terasách s dostatečným navrstvením spraší a písků z rozpadajících se pískovců můžeme očekávat ještě lokality stepní. Jejich konkrétním reprezentantem může být Přírodní památka Písčička u Tuhaně, vzniknuvší s částečným přispěním člověka.

Podřím v bukovém lese - foto EYP

Už na první pohled je potom odlišný charakter vegetace v Polomených horách. Převážné části tamního území dominují bory, na dnech roklin a kaňonů rostou často smrky. Jen v okrajových a přece jen světlejších částech lesa doznívají porosty doubrav a akátin, ojediněle prostupované fragmenty bučin. Bukové lesy jsou běžnější na plošinách nad kaňony nebo na prostranstvích mezi nimi. Prostředí strmějších skal a obnažených svahů přednostně osidlují břízy, podél potoků a v místech přímého dosahu hladiny podzemních vod se výborně daří olšinám s převahou olše lepkavé. Údolní deprese u Pšovky a Liběchovky vyplňují stále vlhké až podmáčené louky a mokřady, biologicky nebývale pestré a bohaté. Taková periodicky zaplavovaná údolní dna představují v jinak dosti suché krajině opravdové „oázy“ vlhkomilného života.

Z pohledu biogeografického členění naší republiky se na Mělnicku uplatňují dva základní bioregiony. První z nich je Benátský (jmenuje se podle Benátek nad Jizerou), druhému se říká Kokořínský. Co do rozšíření původní zvířeny bývají obě jednotky označovány jako více či méně hercynské, proktnuté poměrně silnými západními vlivy. Jako významné druhy bezobratlých odborníci v obou případech uvádějí zpravidla měkkýše, mimo jiné suchomilku rýhovanou (*Helicopsis striata*), žitovku obilnou (*Granaria frumentum*), řasnatku

břichatou (*Macrogastra ventricosa*) nebo větrenatku mnohozubou (*Laciniaria plicata*). Z dalších významných a raritních druhů jmenujme pak podobně obojživelníky ropuchu krátkonohou (*Bufo calamita*), mloka skvrnitého (*Salamandra salamandra*) a skokana štíhlého (*Rana dalmatina*), ze savců ježka západního (*Erinaceus europaeus*).

Skokan štíhlý (*Rana dalmatina*) - foto L. Beran

Další typické, nebo naopak neobvyklé či raritní druhy rostlin a zvířat zmíníme v rámci konkrétních popisů jednotlivých zvláště chráněných území.

Ochrana přírody

Ochrana přírody má v naší vlasti dlouholetou tradici. V její současné podobě ji ovlivňuje, usměrňuje i reguluje zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. V něm můžeme vyčíst dvě základní roviny, tzv. obecnou a zvláštní neboli speciální ochranu přírody a krajiny. Obě roviny přitom řeší čtyři základní oblasti: územní, druhovou a geologickou ochranu přírody a krajiny, k tomu se přidává ochrana mimolesní zeleně. Zákon stanovuje pravidla, aby v žádné z těchto oblastí nedocházelo ke zbytečným škodám a zhoršování současného stavu přírody a krajiny jakožto základní součásti našeho životního prostředí. Vlastní zákonnou normu pak rozvádí, upřesňuje a doplňuje velmi důležitá vyhláška MŽP č. 395/1992 Sb. Každému vážnějšímu zájemci o přírodu a její krásy doporučujeme před návštěvou kteréhokoli z dále uváděných zvláště chráněných území obě uvedené legislativní normy aspoň zběžně prolistovat a v terénu pak podle podle nich důsledně postupovat. Ve většině případů by však mělo stačit, budeme-li se pohybovat po značených cestách, chovat se tiše a nebudeme-li plašit vzácné živočichy a poškozovat místní porosty. Určitě nebude na škodu dopředu se informovat u kompetentních pracovníků příslušného orgánu ochrany přírody a krajiny. Lze tak předejít případným zbytečným nedorozuměním nebo nepříjemnostem. Protože se v následujícím textu budeme věnovat zvláště chráněným územím, shrňme si ještě ve zkratce nejdůležitější fakta o speciální ochraně přírody v oblastech druhové a především pak územní.

V případě prvně uvedeném rozeznává legislativa tři významem odstupňované kategorie organismů – druhy ohrožené (např. veverka obecná), druhy silně ohrožené (např. ještěrka obecná) a konečně druhy kriticky ohrožené (např. medvěd hnědý). V rámci uvedené škály jsou nejvíce ohroženy druhy kriticky ohrožené, relativně nejméně pozornosti a ochranářského úsilí bývá logicky věnováno druhům pouze ohroženým.

Žlutá turistická značka a průhové značení hranice chráněného území - foto EVP

V rovině zvláštní územní ochrany přírody hovoří pak uvedený zákon o šesti kategoriích zvláště chráněných území, které praktici zpravidla rozdělují do dvou skupin – velkoplošná (VZCHÚ) a maloplošná (MZCHÚ). Mezi VZCHÚ řadíme národní parky (NP) a chráněné krajinné oblasti (CHKO). U MZCHÚ rozeznáváme kategorie národní přírodní rezervace (NPR), národní přírodní památka (NPP), přírodní rezervace (PR) a přírodní památka (PP). Vyhlášení i ochranu národních parků zajišťují samostatné zákony, vyhlášení ostatních chráněných území se řídí zákonem o ochraně přírody a krajiny.

Malý státní znak označující přírodní památku - foto EVP

Z chráněných území se na Mělnicku nesetkáme pouze s národním parkem. Nejbližší je Národní park České Švýcarsko, kam se lze poměrně snadno dopravit vlakem, autobusem nebo autem. Chráněná krajinná oblast Kokořínsko leží jen několik kilometrů od

Mělníka a její území se do značné míry kryje se severovýchodní částí ORP. V celém „malém okrese“ pak najdeme hned 15 MZCHÚ. Jsou mezi nimi zastoupeny všechny čtyři možné kategorie, konkrétně 1 NPR, 1 NPP, 5 PR a 8 PP.

Jak ale při našich toulkách za přírodou poznáme, že jsme narazili na takové zvláště chráněné území? Půjdeme-li po některých z přístupových cest či stezek, upozornit by nás měla tabule se státním znakem. Takzvaný malý státní znak s dvouocasým lvem signalizuje přírodní rezervaci nebo přírodní památku. Čtyřdílný velký státní znak nalezneme potom u národních přírodních památek, národních přírodních rezervací a u hranic velkoplošných chráněných území. Maloplošná chráněná území bývají v terénu a mimo cesty navíc vymezena tzv. pruhovým značením. Nejčastěji se s ním setkáme na kmenech stromů, sloupech nebo na speciálních tyčích. Jedná se vždy o jeden červený pruh po celém obvodu objektu, zatímco druhý souběžný pruh opisuje pouze polovinu tohoto obvodu. Jednoduše řečeno: vidíme-li dva pruhy, na-

cházíme se vně zvláště chráněného území. Máme-li na očích pruh jediný, jsme již s nejvyšší pravděpodobností uvnitř a je třeba se podle toho zachovat.

Mimo výše uvedený systém zvláště chráněných území existují i další způsoby a formy územní ochrany přírody a krajiny. Pomineme-li takzvané nástroje obecné územní ochrany přírody, jako jsou územní systémy ekologické stability neboli ÚSESy, významné krajinné prvky, přechodně chráněné plochy nebo krajinný ráz a s ním svázaný přírodní park, jedná se hlavně o evropskou soustavu lokalit NATURA 2000. Ta se s výše popisovaným systémem zvláště chráněných území velmi často pře-

krývá, má ovšem celou řadu zcela zvláštních vlastností a pravidel, specifikovaných mimo jiné již zmiňovaným zákonem č. 114/1992 Sb. Soustavu NATURA 2000 reprezentují evropsky významné lokality (EVL) a ptačí oblasti (PO). Mělníku nejbližší evropsky významnou lokalitou je EVL Labe-Liběchov, která zahrnuje především tok Labe pod městem Mělník, nebo EVL Úpor-Černínovsko, jež se mimochodem překrývá s PR Kelské louky. Zeměpisně nejbližší ptačí oblastí je PO Českolipsko-Dokeské pískovce a mokřady, nacházející se asi 30 km severovýchodně od Mělníka. Proč bylo třeba soustavu NATURA 2000 vedle stávající národní sítě ZCHÚ zavádět a respektovat? Především proto, že se systematicky zaměřuje na stanoviště a druhy významné v celoevropském měřítku. V mnoha případech je tak

Jesšterka obecná (*Lacerta agilis*) - foto S. Václav

Mládě moláčka pochpa (*Circus aeruginosus*) - foto J. Procházka

možné, že vybrané lokality v rámci nové soustavy ochraňují biotopy, rostliny nebo živočichy, které nám mohou připadat z našeho „národního hlediska“ jako poněkud banální.

Výhled z Čimbulkovy stezky - foto EYP

Na Mělnicku se můžeme setkat ještě s jedním typem mezinárodně chráněného území. Jedná se o lokality významných mokřadů podle tzv. Ramsarské úmluvy o mokřadech. Řadí se k nim lokalita Mokřady Liběchovky a Pšovky, jejichž součástí jsou například i NPR Polabská černava nebo PR Kokořínský důl.

Přírodní parky jsou důležitým nástrojem územní ochrany přírody a krajiny. Nemají sice statut zvláště chráněného území, ale bývají vyhlášeny přednostně pro ochranu a zachování krajinného rázu některých hodnotných a ucelených částí krajiny a její přírody. Mohou tak velmi účinně sloužit i k ochraně tamní flóry a fauny; vztahují se na ně zvláštní pravidla, která bývají dána jejich vyhlášovacím předpisem. Přírodní parky jsou vyhlášeny příslušným krajem, a to formou nařízení. Nejblíže Mělníku leží Přírodní park Rymaň.

Zvláště chráněná území Mělnicka

Území ORP Mělník zahrnuje ucelenou a vcelku reprezentativní škálu zvláště chráněných území. Zmínili jsme již, že sem zasahuje podstatná část jedné z pětadvaceti českých chráněných oblastí, ta ovšem vzhledem k zaměření publikace nebude předmětem dalšího textu. Soustředíme se naopak podrobněji na veškerá maloplošná zvláště chráněná území, tedy na velmi cenná a významem celorepublikové NPR a NPP a dále na regionálně či přinejmenším lokálně hodnotné PR a PP. Připomeňme si, že oba typy rezervace by měly v první řadě zabezpečovat celistvé ekosystémy a jejich společenstva, u přírodních památek bývají programově motivem ochrany neživá příroda nebo i objekty a části krajiny, podmíněné nebo spoluutvářené lidskou rukou.

U jednotlivých lokalit budeme vždy uvádět nejprve stručný popis trasy, kterou se k danému území dostaneme. Dále zmíníme základní informace týkající se předmětu ochrany každého z popisovaných území. Pokud to bude třeba, nezapomeneme ani uvést příslušný kompetentní orgán ochrany přírody a upozornit na případné omezení, plynoucí ze zákona č. 114/1992 Sb. nebo ze zřizovací vyhlášky.

Na závěr podkapitoly se sluší zmínit, že v nejbližší budoucnosti budeme připravovat zvláštní pracovní listy, určené především žákům základních škol pro jejich práci v terénu.

LOKALITY

- 1 - HOLÝ VRCH
- 2 - KLSKÉ LOUKY
- 3 - SLATINNÁ LOUKA U LIBLIC
- 4 - POLABSKÁ ČERNAVA
- 5 - MOKŘADY DOLNÍ LIBĚCHOVKY
- 6 - PÍŠČINA U TUHANĚ
- 7 - VEHLŮVICKÉ OPUKY
- 8 - STRÁNĚ HLUBOKÉHO DOLU
- 9 - STRÁNĚ TRUSKAVENSKÉHO DOLU

- 10 - ŽELÍZKY
- 11 - NA OBOŘE
- 12 - KOKOŘÍNSKÝ DŮL
- 13 - ŠPIČÁK U STŘEZIVOJIC
- 14 - MOKŘADY HORNÍ LIBĚCHOVKY
- 15 - MRZÍNŮV

--- CHKO KOKOŘÍNSKO

Národní přírodní památka

HOLÝ VRCH

Vyhlášena v roce 1957 výměra 1,17 ha.

- Příslušný orgán ochrany přírody: Správa CHKO Kokořínsko
- Spojení: nejbližze je vlaková zastávka Lhotka u Mělníka
- Vhodná doba návštěvy: celoročně

Umístění a terén

Nedaleko Mělníka, v těsné blízkosti severního okraje obce Lhotka, najdeme na západním svahu Holého vrchu (234 m) stejnojmennou NPR. K lokalitě se lze nejlépe dostat ze severního okraje obce Lhotka po nížní cestou mířící do Střem. Po několika stech metrech odbočíme na cestu doprava. Červené pruhy na stromech nás brzy upozorní, že jsme na hranici hledaného zvláště chráněného území.

Zejména horní část lokality je protkána sítí pěšin, které vedou na místa, jež nám nabízejí krásný výhled na Lhotku. Cestou na Holý vrch narazíme na malé skalní bludiště s mnoha vývraty a polomy. Všímavý pozorovatel určitě nepřehlédne prohlubně a jamky na povrchu některých skal, které připomínají buňky ve včelích plástech. V geologické terminologii se nazývají voštiny a jejich vznik bývá vysvětlován erozní činností. Voštiny jsou typickým útvarem pískovcových hornin.

Skalní sítěny na Holém vrchu - foto D. Třešťák

Charakteristika

Místní stezky vedou borovým lesem s příměsí dubu a břízy, které spolu s křovinami a vřesem vytvářejí pestrou mozaiku. Jak ale už název území napovídá, nebylo tomu tak vždy. Upozorňují na to i místy rostoucí jalovce obecné (*Juniperus communis*). Tyto pichlavé jehličnany obecně upřednostňují slunná stanoviště a jejich současné rozšíření bývá obvyčejně vázáno na dřívější pastviny.

Souvislý les místy ustupuje a na nevelkých travnatých plochách můžeme

Lýkovec vonný (*Daphne cneorum*) - foto J. Procházků

zaznamenat největší vzácnost celé lokality – lýkovec vonný (*Daphne cneorum*). Tento nízký, stálezelený keř patří ke kriticky ohroženým druhům naší květeny a na Holém vrchu dosud tvoří poměrně početnou populaci. Kráso květů lýkovec můžeme obdivovat v jarních měsících, konkrétně v květnu a červnu. Na lokalitě byl zjištěn také výskyt vzácného zástupce dvoukřídlého

hmyzu – bejломorky *Dasineura daphnes*. Ta je svým vývojem vázaná právě na zmiňovaný lýkovec.

Voštiny jsou drobné jamky a prohlubeniny vyskytující se na povrchu pískovcových útvarů (tzv. mikrorelief). Jejich vznik má několik možných vysvětlení. Do nedávna se uvažovalo, že vznikaly působením vodní a větrné eroze. V současnosti převažuje názor, že vznikají působením solné eroze a bioeroze. V případě bioeroze se uplatňují především nižší rostliny a houby. V případě solné eroze se rozlišuje takzvaná vnitřní a vnější solná eroze. Obě přitom působí protisměrně. Vnitřní eroze vyplavuje roztoky solí zevnitř skály. Tím dochází k narušení tmele a následně též k vyspání vlastních pískových zrn. V případě vnější solné eroze dochází naopak k zarovnání takto vzniklých útvarů vyplavováním solí ze vzniklých povrchových struktur. Zde má významný podíl též mechanické působení deště.

Přírodní rezervace

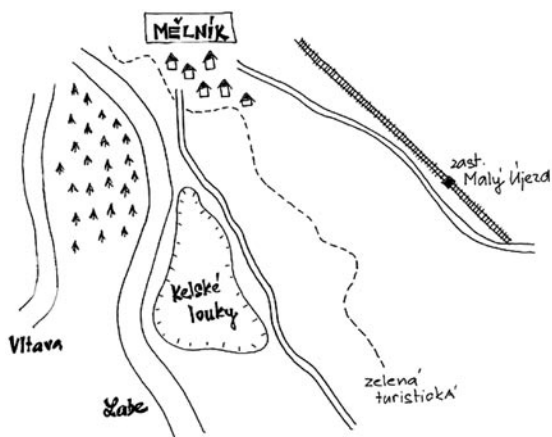
KELSKÉ LOUKY

Vyhlášena v roce 2002, výměra 87,05 ha.

- **Příslušný orgán ochrany přírody:** Krajský úřad Středočeského kraje
- **Další ochrana:** součástí soustavy NATURA 2000 - území EVL Úpor - Černínovsko
- **Spojení:** nejbliže je autobusová zastávka Kly, Vinice, případně zastávka MHD Mělník U Nováků
- **Vhodná doba návštěvy:** léto a podzim

Umístění a terén

Lokalita se nachází v těsné blízkosti Mělníka. Je ohraničena na jedné straně tokem Labe, na straně protější okrajem obce Kelské Vinice. Přístup k této rezervaci je nejsnazší od Hadíku či od čerpací stanice v Kelských Vinicích. Ve vlastním území je možné pohybovat se po četných stezkách a cestách, jež vedou nenáročným rovinatým terénem.

Charakteristika

Poměrně rozsáhlé území rezervace tvoří především vlhké nivní louky s občasnými mokřadními depresiemi. Typická jsou tu druhově pestrá luční společenstva – botanici zde napočítali kolem dvou set druhů cévnatých rostlin. Jako příklady lze uvést srpici barvířskou (*Serratula tinctoria*), ptačinec bahenní (*Stellaria palustris*), rozrazil dlouholistý (*Pseudolysimachion maritimum*) nebo kriticky ohrožený hrachor bahenní (*Lathyrus palustris*).

Luční louka na lokalitě Kelské louky – foto D. Třešňák

Pro řadu zdejších druhů jsou životně důležité periodicky se opakující záplavy, ke kterým zde stále ještě našťestí dochází. Tento přirozený režim vyhovuje také některým vzácným živočichům. Ve vysychavých tůních je možné nalézt například drobného a kriticky ohroženého koryše listonoha jarního (*Lepidurus apus*). Prostředí zaplavovaného mokřadu znamenitě svědčí přítomnosti vzácného plže točenky veleústé (*Valvata macrostoma*), kterou v rámci celé naší republiky nalezneme pouze na dvou lokalitách!

Květ všivce bahenního
(*Pedicularis palustris*) - foto S. Valda

Květ krušičku bahenního
(*Epipactis palustris*) - foto S. Valda

Značný význam má rezervace také pro avifaunu (ptáky). Houštinu rákosin si oblíbila řada opeřenců; jmenujme kupříkladu rákosníka proužkovaného (*Acrocephalus schoenobaenus*), strnada rákosního (*Emberiza schoeniclus*), z rodiny dravců pak třeba motáka pochopa (*Circus aeruginosus*). V jarních měsících se zde přednostně zastavují někteří ptáci, táhnoucí do svých hnízdišť v severní Evropě; v posledních letech zde byl takto pozorován například bahňák vodouš kropenatý (*Tringa ochropus*).

Moták pochop za letu (*Circus aeruginosus*) - foto J. Procházků

Přírodní rezervace

SLATINNÁ LOUKA U LIBLICE

Vyhlášena v roce 1986, výměra 2,27 ha.

- **Příslušný orgán ochrany přírody:** Krajský úřad Středočeského kraje
- **Další ochrana:** součást soustavy NATURA 2000 - EVL Zámecký park Liblice
- **Zvláštní upozornění:** na území PR zřizovací vyhláška umožňuje vstup a vjezd pouze po cestách vyznačených se souhlasem orgánu ochrany přírody (netýká se vlastníků a osob se zvláštním pověřením)
- **Spojení:** nejbližší je autobusová zastávka Liblice
- **Vhodná doba návštěvy:** přelom jara a léta

Umístění a terén

Lokalita se nachází v bývalé zámecké oboře. Velmi vhodné je proto výlet zkombinovat s prohlídkou zámeckého parku. Vlastní zámek však není přístupný. Bezlesí vlhké slatinné louky kontrastuje s porosty zbývající části zámeckého areálu. Návštěvníkovi lze vřele doporučit trasu speciální naučné stezky, vybudované v roce 2008. Zvolit si můžeme malý (1 km) nebo větší (1,5 km) okruh. Společně s detaily a zajímavostmi o přírodě poskytují i četné informace o historii zámku a jeho blízkém okolí. Díky snadnému přístupu a široké nabídce podnětů a zážitků můžeme do těchto končin zavítat bez větších obav celoročně.

Charakteristika

Vlhká slatina je domovem řady druhů rostlin, zejména orchidejí. Těšme-li se na krásu těchto nádherných, křehkých a vzácných rostlin, zvolme si pro výlet jaro, nejlépe květen až červen. Odmění nás pestrá škála barev květů, mimo jiné silně ohrožené-

Slatinná louka u Liblic - foto D. Trešňák

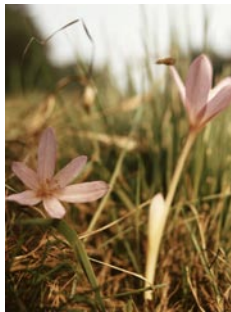

ho vstavače vojenského (*Orchis militaris*), vstavače bahenního (*Orchis palustris*), silně ohroženého prstnatce pleťového (*Dactylorhiza incarnata*), ohroženého prstnatce májového (*Dactylorhiza majalis*), silně ohroženého kruštíku bahenního (*Epipactis palustris*), bradáčku vejčitého (*Listera ovata*) či ohrožené pětiprstky žežulníku (*Gymnadenia conopsea*). Spolu s orchidejemi, nanejvýš o málo později modře vykvétá kosatec sibiřský (*Iris sibirica*), patřící rovněž mezi silně ohrožené druhy naší květeny.

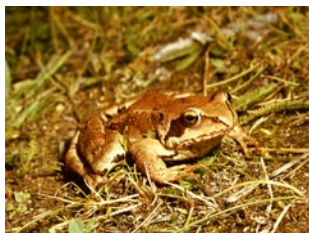
Velmi pozoruhodný je také zdejší výskyt kapradiny hadilky obecné, známé též pod jménem hadí jazyk obecný (*Ophioglossum vulgatum*). Opomítnout bychom neměli dále kostival český (*Symphytum bohemicum*), ožanku čpavou (*Teucrium scordium*) – hluchavkovitou rostlinku zapáchající po česneku – nebo ocún jesenní (*Colchicum autumnale*), kvetoucí ovšem až v pozdním létě a na podzim.

Hadí jazyk obecný
(*Ophioglossum vulgatum*) - foto S. Valda

Ocún jesenní
(*Colchicum autumnale*) - foto M. Čihář

Skokan hnědý
(*Rana temporaria*) - foto M. Čihář

Živočišné zástupce lokality reprezentují například ohrožení plži údolníček rýhovaný (*Valtonia enniensis*) nebo vrkoč bažinný (*Vertigo moulinsiana*). Mezi domácí obyvatele lokality patří i několik druhů obojživelníků, jmenujme aspoň skokana hnědého (*Rana temporaria*) nebo silně ohroženého skokana štíhlého (*Rana dalmatina*).

Abychom získali prožitky skutečně komplexní, nesmíme zapomenout ani na lesnaté okolí v bezprostředním okolí slatiny. Na stromech typických pro lužní lesy, jako jsou jasan či jilm, žije celá řada zajímavých ptáků, počínaje datlem černým (*Dryocopus martius*), strakapoudem velkým (*Dendrocopos major*) a žlunou zelenou (*Picus viridis*) a konče třeba kání lesní (*Buteo buteo*). Ze savců nás patrně nepřekvapí přítomnost kuny lesní (*Martes martes*) nebo lišky obecné (*Vulpes vulpes*).

Národní přírodní rezervace POLABSKÁ ČERNAVA

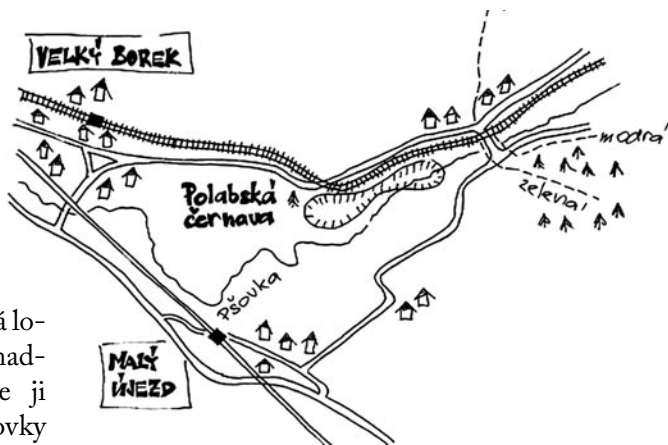
Vyhlášena v roce 1946, výměra 7,35 ha.

- **Příslušný orgán ochrany přírody:** Správa CHKO Kokořínsko
- **Další ochrana:** součást soustavy NATURA 2000 - území EVL Kokořínsko, součást stanoviště chráněné Ramsarskou úmluvou o ochraně mokřadů mezinárodního významu
- **Spojení:** nejbliže je vlaková stanice Mělnická Vrutice
- **Zvláštní upozornění:** na území NPR zákon č. 114/1992 Sb. umožňuje vstup a vjezd pouze po cestách vyznačených se souhlasem orgánu ochrany přírody (netýká se vlastníků a osob se zvláštním pověřením)
- **Vhodná doba návštěvy:** jarní měsíce

Umístění a terén

Mimořádně zajímavá lokalita je poměrně snadno dostupná. Najdeme ji v údolní nivě řeky Pšovky poblíž vesničky Mělnická Vrutice. Místní železniční trať vedoucí z Mělníka opisuje severní hranici tohoto území. Ideálním výchozím místem pro příchod k území je prostor naproti areálu firmy Bekor. U přístupové cesty do NPR spatříme oznamovací ceduli s velkým státním znakem, hranice přísně chráněného území označují typické červené pruhy na stromech.

Reliéf celého území je poměrně rovinný. V západní části Polabské černavy převládají slatiny a mokřadní louky, východní část území tvoří více lesy s výrazným zastoupením vrb a olší.

Polabská Černava - foto S. Valda

Charakteristika

Jako černavy jsou označovány slatinné louky s vysokým obsahem vápenatých iontů. Taková slatina je tvořena směsí organických a anorganických usazenin, které se zpravidla nahromadily v odškrncených říčních ramenech při jejich postupném zarůstání a zazemňování. Území bývá napájené podzemní vodou s vysokým obsahem vápenatých iontů a řadou dalších minerálních látek. Dostatek vláhy a živin poskytuje vhodná stanoviště mnoha vzácným rostlinným i živočišným druhům. I člověk využívá pro svoje účely místní zásoby vody – prameny z okolí rezervace slouží jako zdroj kvalitní pitné vody pro značnou část Středočeského kraje. Nadměrné odčerpávání může bohužel citelně ohrozit samotné chráněné území tím, že snižuje hladinu podzemní vody. Celé území pak postupně vysychá.

Květ vstavače bahenního
(*Orchis palustris*) - foto J. Procházk

Tučnice obecná
(*Pinguicula vulgaris*) - foto M. Čihř

Během jarních měsíců černava rozkvétá nápadnými květy orchidejí. Jmenujme například ohrožený prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), silně ohrožený krušík bahenní (*Epipactis palustris*) či kriticky ohrožený vstavač bahenní (*Orchis palustris*). Zajímavou rostlinkou je drobná masožravka tučnice obecná (*Pinguicula vulgaris*). Její poměrně nenápadné modrofialové kvítky najdeme nejčastěji v nezapojeném porostu při okrajích tůňek či vodních příkopů, nemá příliš ráda konkurenci. Láká drobnější hmyz svojí sladkou vůní. Lístky ovšem pokrývá lepkavá hmota – účinná past. Po dosednutí „důvěřivce“ se navíc dokážou od krajů svinout, oběť uvěznit a následně strávit. Z dalších pozoruhodnějších druhů můžeme zmínit ocún jesenní (*Colchicum autumnale*), na jehož květy je ovšem třeba počkat do pozdního léta nebo začátku podzimu. Mezi dominantní traviны zdejších luk patří bezkolonec modrý (*Molinia caerulea*). Tento typ lučního společenstva bývá

proto označován jako bezkolencová louka. Můžeme zde také rozpoznat silně ohroženou ostřici Davalovu (*Carex davalliana*), kriticky ohrožené sítinu slatinnou (*Juncus subnodulosus*) nebo mařici pilovitou (*Cladium mariscus*).

Příroda černavy je velmi zajímavá také pro zoologa. Za teplých večerů je zde možné vyslechnout učiněné žabí symfonie ohrožených ropuch obecných (*Bufo bufo*), skokanů hnědých (*Rana temporaria*) či silně ohrožených skokanů štíhlých (*Rana dalmatina*).

V hustých rákosinách pobývá i hnízdí celá plejáda vzácných opeřenců a dalších létavých tvorů. Při podrobných průzkumech zde entomologové našli například mokřadního motýla drobníka krvavcového (*Stigmella sanguisorbae*), což v rámci České republiky představuje prozatím unikum.

Populcha obecná (*Bufo bufo*) – foto Z. Chalupa

Přírodní památka

MOKŘADY DOLNÍ LIBĚCHOVKY

Vyhlášena v roce 2001, výměra 36,47 ha.

• **Příslušný orgán ochrany přírody:** Správa CHKO Kokořínsko • **Další ochrana:** součást soustavy NATURA 2000 – území EVL Kokořínsko, součást stanoviště chráněné Ramsarskou úmluvou o ochraně mokřadů mezinárodního významu, součást CHKO Kokořínsko • **Zvláštní upozornění:** na celém území CHKO je zakázáno vjíždět a setrvávat s motorovými vozidly mimo silnice a místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánu o ochrany přírody (netýká se vozidel se zvláštním pověřením) • **Spojení:** nejbližší je autobusová zastávka Tupadly • **Vhodná doba návštěvy:** v jarních měsících

Umístění a terén

Zjara je zde třeba počítat s podmáčenou půdou po tání sněhu a jarních deštích. Území více méně kopíruje tok říčky Liběchovky, který je právě v těchto místech zachovalý a dosud jen minimálně ovlivněný lidskými zásahy. Vlastní lokalitu tvoří dvě části, navzájem oddělené vesničkou Tupadly. Při návštěvě této lokality se můžeme nechat vést také místní naučnou stezkou.

Charakteristika

V lužním lese mokřadu dominují olše lepkavá (*Alnus glutinosa*) a olše šedá (*Alnus incana*). Jak již to u lužního lesa a luhu obecně bývá, jedná se o území s vysokou hladinou podzemní vody, pravidelně zaplavané, voda se v něm zpravidla i nějakou dobu zdrží. Stromy zde nerostou ni-

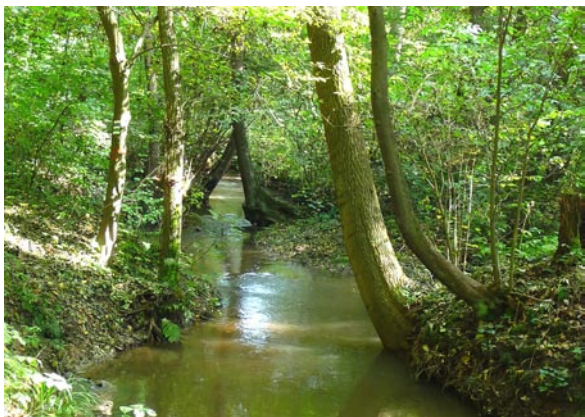

Památný jilm vaz (*Ulmus glabra*) v Tupadlech - foto D. Třešňák

kterak hustě, jako tomu bývá ve většině ostatních lesů. V bylinném patře se to na jaře pokaždé zažlutí svěžími koberci blatouchů bahenních (*Caltha palustris*), na sušších místech často doprovázených sasankami hajními (*Anemone nemorosa*) či prvosenkami jarními – petrklíči (*Primula veris*). Rozsáhlé ostřicové porosty a rákosiny nejsou však v těsné blízkosti Liběchovky původní. Před léty se nacházely výhradně na nejvlhčích místech sečením obhospodařovaných luk. Využívány byly jako stelivo pro dobytek a jejich seč byla sporadická. Až později, když se louky přestaly obhospodařovat, ostřice a rákosy expandovaly i do dříve pravidelně kosených prostranství. Postupně tak můžeme přímo v rezervaci sledovat procesy přirozené sukcese, kdy se na louky vracejí také původní olše a lužní les se postupně vrací tam, kam patří.

Mokřady dolní Liběchovky si oblíbila řada vzácných druhů měkkýšů, například mlži hrachovka říční (*Pisidium amnicum*)

Dolní tok Liběchovky - foto D. Trěšňák

Blatouch bahenní (*Caltha palustris*) - foto J. Procházka

Sasanka hajní (*Anemone nemorosa*) - foto M. Čihár

Proseňka jarní (*Primula veris*) - foto M. Čiháň

Kvěť kosatec žlutého (*Iris pseudacorus*) - foto J. Holec

Páříč se ropucha obecná (*Bufo bufo*) - foto J. Procháčka

a hrachovka čárkovaná (*Pisidium tenuilineatum*) nebo plži vrkoč bažinný (*Vertigo moulinsiana*) a oblovka velká (*Cochlicopa nitens*). Biogeograficky je velmi zajímavý místní výskyt silně ohroženého obojživelníka čolka horského (*Triturus alpestris*). Žije zde na jedné z nejnižše položených lokalit v celé České republice. Samotnou Liběchovku oživují pstruzi potoční (*Salmo trutta fario*) a méně často i mřenky mramorované (*Barbatula barbatula*) nebo hrouzci. Podél vody stále ještě poletuje a loví silně ohrožený ledňáček říční (*Alcedo atthis*), trvale se tu vyskytuje také skorec vodní (*Cinclus cinclus*).

Sukcese je označením postupných a na sebe navazujících změn zastoupení druhů organismů na daném stanovišti v závislosti na abiotických podmínkách (podloží, klimatické podmínky a pod.). V průběhu sukcese dochází ke změnám společenstev ve směru zvyšující se produkce biomasy. Sukcesi rozeznáváme primární a sekundární, kdy za primární je považován vývoj ekosystému na dosud nevyužitém stanovišti (např. nově vzniklý lávový ostrov) a za sekundární je považován opětovný vývoj po narušení (např. opětovná přirozená obnova po kůrovcové kalamitě).

Přírodní památka

PÍSCINA U TUHAŇ

Vyhlášena v roce 2007, výměra 0,43 ha.

- Příslušný orgán ochrany přírody: Krajský úřad Středočeského kraje
- Další ochrana: součást soustavy NATURA 2000 – území EVL Píščina u Tuhaň
- Spojení: nejbližší je autobusová zastávka Tuhaň
- Vhodná doba návštěvy: jaro až podzim

Umístění a terén

Přírodní památka se nachází na okraji obce Tuhaň. V těsném sousedství dětského hřiště, které už představuje ochranné pásmo, nalezneme oplocení vlastního chráněného území. Vstup je možný pouze se souhlasem orgánu ochrany přírody (Středočeského kraje).

Charakteristika

Jedinečná písčitá plocha rezervace vznikla pravděpodobně odkrytím původního zbytku písčitého přesypu Labe, s největší pravděpodobností drobnou těžbou písku místními obyvateli. V minulosti došlo k několika zásahům, které stav tohoto zajímavého území nepříznivě ovlivnily. Dokonce zde vznikla tzv. divoká skládka. Ta byla v roce 1990 odstraněna, od roku 1994 byla lokalita oplocena a spravována jako přechodně chráněná plocha.

A jakéže tajemství skrývá ono oplocení? Žijí zde snadno zranitelná společenstva písčin s výskytem několika vzácných druhů. Rostlinám, které upřednostňují písčité stanoviště se odborně říká psamofyty, podobně specializovaným organismům pak obecně druhy psamofilní. Ze zástupců hmyzí říše je to například

Přítel kolem chráněného území – foto D. Třešňák

klopuška *Anapus longicornis*, pro kterou lokalita u Tuhaně představuje její nejzápadnější výskyt v areálu sahajícím až do širých stepí střední Asie. Zajímavostí je přítomnost velmi vzácné hrabulky *Byrsinus flavicornis* patřící do řádu ploštic, která zde našla jedno ze dvou útočišť na našem území, dále pak ohrožený chroust mlynařík (*Polyphylla fullo*). Řadu vzácných druhů odhalil

Sinokvět chrpovitý (*Jurinea cyanooides*) - foto P. Hrošíka

i nedávný průzkum střevlíkovitých brouků. Byl tu zaznamenán například vzácný střevlík *Harpalus melancholicus*. Tento dravý brouk nemá zatím české jméno a jde o jednoho z nejvzácnějších střevlíkovitých naší fauny.

Z rostlin zde nachází útočiště například jitrocel písečný (*Plantago arenaria*), roste tu ovšem také paličkovec šedavý (*Corynephorus*

canescens), šťovík menší tenkolistý (*Rumex acetosella* subsp. *tenuifolius*) či pelyněk ladní (*Artemisia campestris*). V současné době zde pod dohledem odborníků probíhá vysazování sinokvětu chrpovitého (*Jurinea cyanooides*), který zde bohužel v minulých letech vymizel. Takovému postupu, kdy se vysadí (v případě živočichů vypustí) druh do míst, kde se dříve vyskytoval, říkáme reintrodukce nebo správněji repatriace. Sinokvět chrpovitý nacházíme v Čechách velmi vzácně, zpravidla na nevelkých izolovaných plochách. Běžně se dnes vyskytuje v oblasti Černého a Kaspického moře.

Hvozdík kropenatý
(*Dianthus deltoides*) - foto EVP

Hadinec obecný
(*Echium vulgare*) - foto EVP

Přírodní památka

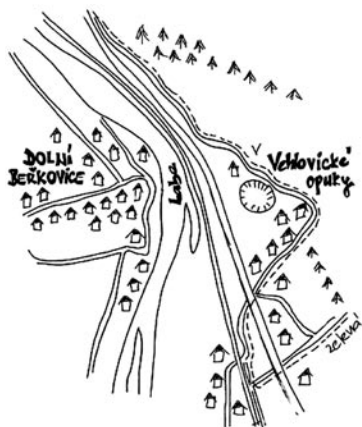
VEHLOVICKÉ OPUKY

Vyhlášena v roce 2002, výměra 0,27 ha.

- Příslušný orgán ochrany přírody: Krajský úřad Středočeského kraje
- Spojení: nejbližší je železniční zastávka Mělník-Mlázice
- Vhodná doba návštěvy: jaro až podzim

Umístění a terén

Lokalita se nachází u vehlovického fotbalového hřiště. Tematickou informační tabuli s vysvětlujícími texty a fotografiemi nepřehlédneme. Poblíž zeje mřížový vchod do podzemí. Zhruba 120 metrů dlouhá soustava propojených chodeb vznikla díky dřívější těžbě. Případné prohlídky podzemních prostor a povolení ke vstupu vyřizuje Městský úřad Mělník.

Charakteristika

Památká přispívá k poznání dávné minulosti Mělnicka i celé naší země. Zdejší usazené horniny pocházejí z druhohorního období tzv. svrchní křídly, kdy se v těchto místech nacházelo mořské dno. V sedimentech lze nalézt řadu zkamenělin, dokládajících tehdejší pestrý život. Uváděny jsou odtud například vzácné nálezy ryby *Macropoma speciosum*, vzdálené příbuzné známé „živoucí fosilie“ latimérie podivné. Zdejší podzemní prostory vznikly těžbou vy-

Vstup do podzemí - foto D. Třešňák

Vrápence malý (*Rhinolophus hipposideros*) - foto L. Beran

Netopýr velký (*Myotis myotis*) - foto L. Beran

hledávaného kamene – opuky. Opukové kvádríky se využívaly na stavby venkovských sídel již od doby románské. Ponejprv byl kámen lámán povrchově, teprve později se přešlo k podzemnímu dobývání opuky. Mimochdem, jedna z velmi známých a starých opukových staveb (netvrdíme ovšem, že kámen pochází zrovna z vehlovického lomu) je rotunda sv. Jiří na hoře Říp.

Vytěžený prostor ve Vehlovicích představuje také příhodné zimoviště pro některé druhy netopýrů. Mřížemi se hravě protáhnou a využívají pak klidu opuštěných prostor. Zejména kriticky ohroženého netopýra velkého (*Myotis myotis*) a jeho blízkého příbuzného,

kriticky ohroženého vrápence malého (*Rhinolophus hipposideros*) bychom neměli opomenout.

Macropoma speciosum, lokality Štěrň (Národní muzeum Praha) - foto V. Mlýnská

Přírodní památka

STRÁNĚ HLUBOKÉHO DOLU

Vyhlášena v roce 2001, výměra 4,64 ha.

- **Příslušný orgán ochrany přírody:** Správa CHKO Kokořínsko
- **Další ochrana:** součást CHKO Kokořínsko, součást soustavy NATURA 2000 – území EVL Kokořínsko
- **Zvláštní upozornění:** na celém území CHKO je zakázáno vjíždět a setrávat s motorovými vozidly mimo silnice a místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánu o ochrany přírody (nelýká se vozidel se zvláštním pověřením)
- **Spojení:** nejbližší je autobusová zastávka Tupadly
- **Vhodná doba návštěvy:** jaro až podzim

Umístění a terén

Území se rozkládá blízko vesnice Tupadly při silnici do Horní Vidimi. Lze se k němu dostat od západu od tupadelských rekreačních chatek nebo od nedokončeného zámku Slavín, v současnosti buddhistického meditačního centra. Z východní strany je lokalita přístupná od bývalého zemědělského objektu za Tupadly. Terén přírodní památky je tvořen rozličnými členitými skalními útvary a rozpukanými skalními bloky. Dojem nespoutané divočiny a nepřístupnost terénu tu násobí různé staré polomy.

Charakteristika

Morfologickou dominantu přírodní památky tvoří pískovcové skalní bloky umístěné v severní stráni Hlubokého dolu. Během tisíců let je vítr, voda a mraz opracovaly do velmi roztočivých tvarů. Jejich velké plochy pokrývají zelené koberce mechů. Spontánně tu a tam mezi skalními bloky

Stráně Hlubokého dolu – foto D. Třešňák

Kosatec bezlistý (*Iris aphylla*) - foto P. Babicka

Květ třemdavy bílé (*Dicliamnia albus*) - foto L. Beran

vyrůstají původní buky, duby a habry. Z jehličnanů domínuje borovice lesní (*Pinus sylvestris*), která se ovšem nevyhýbá ani krkolomnějším místům. Hrany pískovcových skal jsou porostlé teplomilnými trávničky a lemy. Hlavním důvodem ochrany této lokality je ovšem její bylinné patro. Vyskytují se zde mimo jiné silně ohrožený kosatec bezlistý (*Iris aphylla*), svízel sivý (*Galium glaucum*), silně ohrožený koniklec luční český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohémica*), ohrožené druhy třemdava bílá (*Dictamnus albus*), zvoněk boloňský (*Campanula bononiensis*) či kavyl Ivanův (*Stipa joannis*). Za pozornost určitě stojí rovněž výskyt dvou méně obvyklých dřevin – hrušně plané (*Pyrus pyraeaster*) a jeřábu břeku (*Sorbus torminalis*).

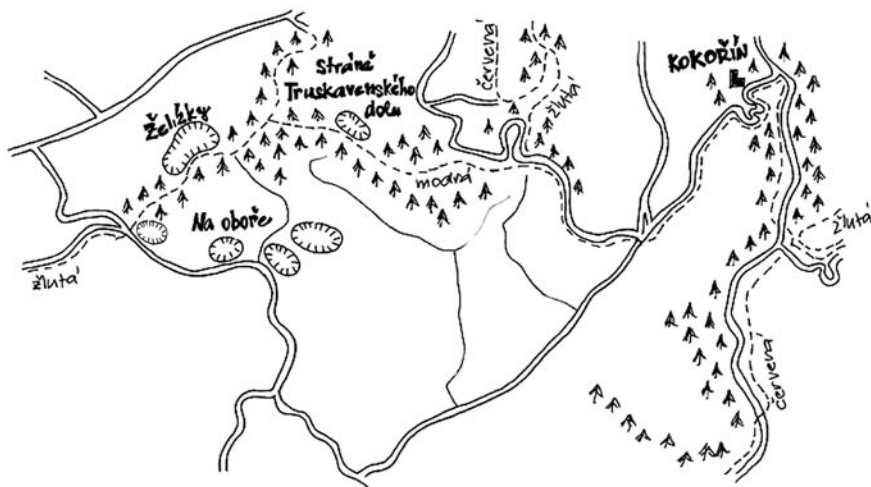
O živočišné říši této lokality zatím mnoho nevíme, podrobnější průzkumy se teprve chystají. Předpokládá se přinejmenším výskyt některých vzácných druhů arachnofauny (pavouků).

Přírodní památka

STRÁNĚ TRUSKAVENSKÉHO DOLU

Vyhlášena v roce 2001, výměra 0,54 ha.

- Příslušný orgán ochrany přírody: Správa CHKO Kokořínsko
- Další ochrana: součást CHKO Kokořínsko, součást soustavy NATURA 2000 – území EVL Kokořínsko
- Zvláštní upozornění: na celém území CHKO je zakázáno vjíždět a setrvávat s motorovými vozidly mimo silnice a místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánu o ochrany přírody (netýká se vozidel se zvláštním pověřením)
- Spojení: nejbližší je autobusová zastávka Kokořín
- Vhodná doba návštěvy: jaro až podzim

Umístění a terén

Z Kokořína si budeme hledět modré turistické značky. Po 2,5 km chůze západním směrem je již dobře viditelný skalní výchoz. Ten vymezuje horní okraj Truskavenského dolu, v jehož střední části byla v roce 2001 přírodní památka vyhlášena. Jde o poměrně obtížně přístupnou lokalitu bez jakékoli vnitřní cestní sítě.

Skalní převis ve stráni Truskavenského dolu - foto D. Trešáček

Charakteristika

Předmětem ochrany této památky je skalní defilé v zrnitých křemenných pískovcích ve svazích dolu. Termín defilé označuje strmou až svislou skalní stěnu, dlouhou desítky až stovky metrů a dosahující i několika desítek metrů do výšky. Vzniká obvykle činností vodního toku, který v průběhu desítek tisíc let rozrušuje a odnáší okolní méně odolné horniny. Hranu našeho defilé obzazují společenstva teplomilných trávníků, která zahrnují množství vzácných a chráněných druhů. Jedná se například o ohrožený kavyl Ivanův (*Stipa joannis*), smldník jelení (*Peucedanum cervaria*), ohroženou mochnu skalní (*Potentilla rupestris*), silně ohrožené druhy koniklec luční český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohemica*) a kosatec bezlistý (*Iris aphylla*).

Výhled z hrany Truskavenského dolu
foto D. Třešňák

Kavyl Ivanův
(*Stipa joannis*) - foto J. Procházkva

Koniklec luční (*Pulsatilla pratensis*
subsp. *bohemica*) - foto M. Čihár

Uvedené travnaté plochy obklopují smíšené lesy se zastoupením dubu, buku nebo habru, exponovaná skalnatá stanoviště patří hlavně borovici lesní (*Pinus sylvestris*). V podrostu lesa narazíme běžně na biku ladní (*Luzula luzuloides*), borůvku (*Vaccinium myrtillus*) nebo vřes obecný (*Calluna vulgaris*).

Velmi pozoruhodná je fauna místních bezobratlých. Zvláštní zmínku zasluhují mimo jiné pavouci sklípkánek hnědý (*Atypus affinis*) a sklípkánek černý (*Atypus piceus*). Právě výskyt posledně jmenovaného členovce je nade vše pochybnost reliktní.

Relikt je druh rostliny nebo živočicha, který se zachoval na malém území jako pozůstatek dřívějšího rozsáhlejšího rozšíření. Příkladem mohou být ve středoevropských podmínkách glaciální relikty v horách nad hranici lesa jako pozůstatky někdejšího rozšíření v bezleších časech ledových. Například silně ohrožený ostružiník moruška (*Rubus chamaemorus*) roste vzácně v Krkonoších a pak – zcela běžně – až na dalekém severu ve Skandinávii. V ledových dobách byl patrně souvisle rozšířen na značné části našeho území.

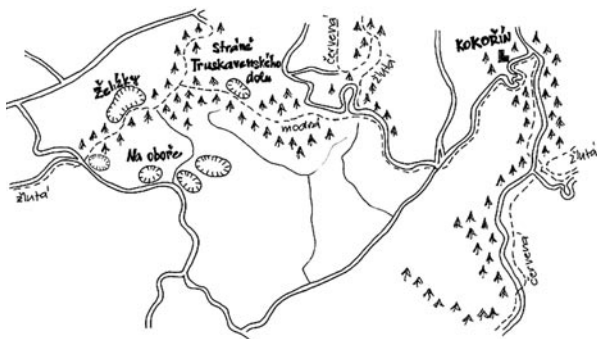
Přírodní památka ŽELÍZKY

Vyhlášena v roce 2001, výměra 1,05 ha.

- **Příslušný orgán ochrany přírody:** Správa CHKO Kokořínsko
- **Další ochrana:** součást CHKO Kokořínsko, součást soustavy NATURA 2000 – území EVL Kokořínsko
- **Zvláštní upozornění:** na celém území CHKO je zakázáno vjíždět a setrvávat s motorovými vozidly mimo silnice a místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánu o ochrany přírody (netýká se vozidel se zvláštním pověřením)
- **Spojení:** nejbližší je autobusová zastávka Dolní Zimoř
- **Vhodná doba návštěvy:** jaro

Umístění a terén

Lokalitu je možné shlédnout ze žluté turistické značky vedoucí Zimořským dolem a spojující vísky Dolní Zimoř a Sitné. Vyjdeme-li z prvně jmenované obce, zhruba po dvanácti stech metrech se zadíváme ke svahu přes louku vpravo. Právě tam se nachází popisované území – pískovcová stěna s vrcholovou plošinou. Značené cesty tudy nevedou. Skalní bloky mívají nanejvýš stezky vyšlapané zvěří.

Charakteristika

Nejcennější partií přírodní památky jsou hrany pískovcových skal. Na nich a v přilehlém okolí se vyskytuje řada vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů. Vrcholové plošinky skal pokrývají místy úrodné sprašové hlíny, na nich se daří kupříkladu fialové kvetoucí šalvěji luční (*Salvia pratensis*), mařince psí (*Asperula cynanchica*), jeteli alpinskému (*Trifoli-*

Skalní stěna PP Želízka - foto D. Trešňák

um alpestre) či ohroženému zlatovlásku obecnému (*Aster linosyris*). Ten žlutě kvete až v pozdním létě a následně zdobí lokalitu dlouho do podzimu. Brzy zjara naopak předvádí krásu svých fialových květů další ohrožený druh naší květeny – koniklec luční český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohémica*). Ve stejný čas vykvétá v několika skalních spárách silně ohrožený kosatec bezlistý (*Iris aphylla*). Kyselejší půdní prostředí Želízek vyhledávají poměrně rozšířený keřík vřes obecný (*Calluna vulgaris*) nebo travina psineček tuhý (*Agrostis vi-nealis*). Kromě zmíněných rostlin je třeba zmínit ještě jednu zdejší běžnou, nicméně značně problematickou dřevinu. Trnovník akát (*Robinia pseudo-acacia*) byl původně do Evropy přivezen ze Severní Ameriky jako okrasná a medonosná dřevina (akátový med je jeden z nejlepších). Pokud se však akát někde rozšíří, bývá vůči ostatním rostlinám dosti nepřátelský, vytlačuje je a umořuje. I proto není jeho výskyt v chráněných územích žádoucí a bývá soustavně a cíleně mechanicky odstraňován.

Květ Salvěje luční
(*Salvia pratensis*) - foto J. Holec

Vřes obecný
(*Calluna vulgaris*) - foto M. Čihák

Obraťme ještě nakrátko pozornost k zástupcům původní místní zvěřeny. Specializované výzkumy zde identifikovaly zejména mnoho ohrožených druhů bezobratlých. Jmenujme aspoň vzácného pavouka pavučinku hvozdní (*Abacop-roeces saltuum*) nebo skálovku oranžovou (*Zelotes aurantiacus*), s velmi příznačným názvem pro zdejší prostředí.

Zajímavostí v blízkosti Přírodní památky Želízky je přítomnost tří studánek, založených patrně na přelomu 19. a 20. století. Každá z nich sloužila jiné osadě. Postupně tak vznikly částečně již zavalená studánka Sitenská, v roce 2001 opravená studánka Zimořská a nakonec ještě studánka Novotupadelská, sloužící jako zdroj vody dodnes.

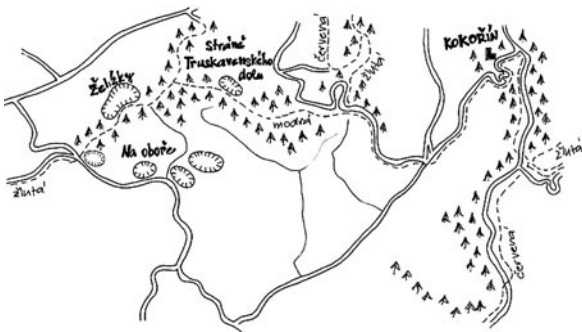
Přírodní památka NA OBOŘE

Vyhlášena v roce 2001, výměra 3,46 ha.

- Příslušný orgán ochrany přírody: Správa CHKO Kokořínsko
- Další ochrana: součást CHKO Kokořínsko
- Zvláštní upozornění: na celém území CHKO je zakázáno vjíždět a setrvávat s motorovými vozidly mimo silnice a místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánu o ochrany přírody (netýká se vozidel se zvláštním pověřením)
- Spojení: nejbližší jsou autobusová zastávka Chodeč nebo Dolní Zimoř
- Vhodná doba návštěvy: jaro až podzim

Umístění a terén

Přírodní památka není celistvým územím, tvoří ji čtyři různě velké oddělené části. Jejich terénní značení je poměrně dobré a to jak cedulemi, tak zřetelnými pruhy na kolících a stromech. Jedná se o nepříliš svažité travnaté stráně s přítomností rozvolněných listnatých stromů a keřů. Lokalita se nachází poblíž cesty spojující vesnice Chodeč a Dolní Zimoř.

Charakteristika

Přírodní památka představuje druhově nebývale pestré společenství bylin a drobnějších dřevin. Rostlinám znamenitě svědčí zdejší úživné sprašové podloží.

Tuto mozaiku životních příležitostí podmínil v minulosti pravidelným a opakovaným kosením člověk – hospodář. Aby tyto louky nezanikly a nadvládý se zde neujaly náletové dřeviny, je třeba tento způsob hospodaření zachovat i do budoucna.

Svahy Přírodní památky Na Oboře - foto D. Trešňák

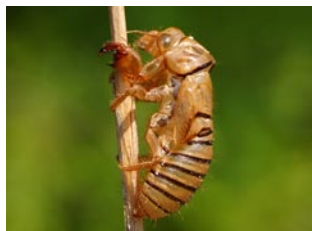

Kosení by přitom nemělo probíhat najednou a celoplošně, nýbrž v pruzích různé šířky a systémem „každý rok jiný pruh“. Takový postup by prospěl hlavně místním živočichům, zejména zástupcům hmyzu a jejich složitému vývoji.

A které konkrétní druhy rostlin spoluutvářejí zdejší bohaté trávníky? Určitě sem náleží kostřava žlábkatá (*Festuca rupicola*), hlaváč žlutavý (*Scabiosa ochroleuca*), dobromysl obecná (*Origanum vulgare*), oman vrbolistý (*Inula salicina*), řepík lékařský (*Agrimonia eupatoria*), záraza žlutá (*Orobanche lutea*), hořec křížatý (*Gentiana cruciata*) či ohrožený zvonek boloňský (*Campanula bononiensis*). Už jejich názvy naznačují, že si lokalitu Na Oboře museli v minulosti oblíbit krajovní sběrači léčivých bylinek.

Naznačili jsme už, že stráně obývají také velmi zajímaví teplomilní živočichové, například cikáda chlumní (*Cicadetta montana*), klopuška *Polymerus microphthalmus* nebo mandelinka krytohlav (*Cryptocephalus hypochoeridis*). Na výše zmíněný hořec křížatý je svým výskytem vázán v Čechách vzácný kriticky ohrožený modrásek hořcový Rebelův (*Maculinea alcon rebeli*).

Dospělí motýli kladou na rostlinky hořce vajíčka, ze kterých se vylíhnou housenky a ty se dále živí listy rostliny. Po určité době spadnou na zem a čekají na mravence, kteří si je odnesou do mraveniště. Tam se žravé housenky živí mravenčími vajíčky a larvami, dokud nedokončí svůj vývoj.

Světlá cikáda chlumní
(*Cicadetta montana*) - foto J. Procházka

Užovka hladká
(*Coronella austriaca*) - foto M. Čihřel

V malém počtu, ale přesto se v okolí daří také silně ohroženému hadovi užovce hladké (*Coronella austriaca*).

Spraše jsou usazené úlomkovité horniny naváté větrem, většinou během staročtvrtohorních glaciálů. Obsahují hodně vápenatých iontů a bývají na ně vázány velmi úrodné půdy (černozemě).

Přírodní rezervace KOKOŘÍNSKÝ DŮL

Vyhlášena v roce 1953, výměra 2 097 ha.

- **Příslušný orgán ochrany přírody:** Správa CHKO Kokořínsko
- **Další ochrana:** součást CHKO Kokořínsko, součást soustavy NATURA 2000 - území EVL Kokořínsko, součást stanoviště chráněného Ramsarskou úmlouvou o mokřadech mezinárodního významu
- **Zvláštní upozornění:** na celém území CHKO je zakázáno vjíždět a setrvávat s motorovými vozidly mimo silnice a místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánu o ochrany přírody (netýká se vozidel se zvláštním pověřením)
- **Spojení:** nejbližší jsou Mšeno, Lhotka u Mělníka (vlak, autobus), Kokořín, Vojtěchov, Nebužely (autobus)
- **Vhodná doba návštěvy:** jaro až podzim

Umístění a terén

Rezervace je velmi rozsáhlá. K jejímu dosažení mohou být příhodné obce Nebužely, Mšeno, Olešno, Dobřeň, Kokořín, Bosyně či Lhotka. Páteří celého území je svěží říčka Pšovka, která v pískovcových horninách spolu se svými přítoky vytváří celou spleť drobných a leckdy až překvapivě hlubokých údolí. Kromě zalesněných svahů a plošin se tu nachází také řada vodních ploch, ať už se jedná o rybníky Lhotka, Špaček, Stříbrník nebo tzv. Podhradskou tůň. Vzhledem k členitosti reliéfu a cestní síti si můžeme naplánovat výlety různé náročnosti. Prochází tudy třeba známá značkováná Máchova cesta, několik cyklotras i naučných stezek. Devítikilometrová Cinibulkova trasa například začíná a končí ve Mšeně.

Skalní budíště v Kokořínském důlu - foto EYP

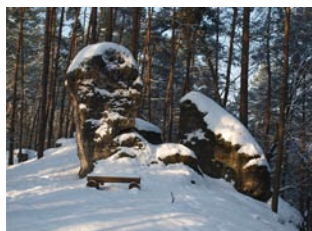

Charakteristika

Říčka Pšovka se za dobu svojí existence dokázala hluboce zaříznout do křemenných kvádrových pískovců. Hlavně jejich propustnost a různá odolnost vůči zvětrávání daly vzniknout několikrát vzpomínaným kaňonovitým údolím, údolíčkům a roklím, skalním stupňům a dokonce i menším skalním

Mšenské Pokličky - foto EVP

Obří hlava a Žába v Kokořínském dole
foto EVP

Leknín bělostný
(*Nymphaea candida*) - foto L. Beran

Upolín nevýšší
(*Trollius alpinus*) - foto L. Beran

phaea candida). Na stránkách a skalních výchozech s jižní orientací můžeme stále ještě vzácně zaznamenat silně ohrožený kosatec bezlistý (*Iris aphylla*),

městům. Například u Mšena nebo Vojtěchova taková najdeme. Vítr, voda a procesy selektivního zvětrávání vymodelovaly jedny z nejoblíbenějších útvarů celé oblasti – známé pokličky. Tvarem připomínají sloupy či kužele, zakončené plochou poklicí, jakýmsi obrovským „skalním kloboukem“. Patrně nejkrásnější jsou Mšenské Pokličky nedaleko ústí kaňonu Močidla do Kokořínského dolu. Tyto bizarní útvary se dostaly dokonce do znaku CHKO Kokořínsko. Železitémi sloučeninami inkrustované pískovce nabízejí i další podivuhodné útvary, například Obří hlavu, Žábu, Obraznici, Prolezovačky, Jestřebické Pokličky, svým způsobem do této rodiny patří rovněž umělá skalní jeskyně Nedamy.

Živá příroda Kokořínského dolu je bohatá a rozmanitá. Napočítat tady lze na sedm set druhů vyšších rostlin, rostou zde rozličné typy lesů, počínaje bory a bučinami, přes doubravy nebo javořiny až po vlhkomilné olšiny.

Dna údolí zůstávají zpravidla nezalesněna a osidlují je mokřadní druhy bylin. Nachází se mezi nimi trojlístek silně ohrožených druhů – rdest alpský (*Potamogeton alpinus*), pryskyřník velký (*Ranunculus lingua*) a leknín bělostný (*Nym-*

ohrožený konikec luční český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohémica*) nebo bělozářku větvitou (*Anthericum ramosum*), tvořící dekorativní trsy poseté hvězdičkami bělostných květů. Hodně svěbytným biotopem jsou některé stinné a vlhké rokliny. Například stěny a okraje rokle Apatyka jsou zarostlé kompaktními a nadýchanými polštáři mechorostů a kapradin.

Bylo by až podezřelé, kdyby v takto rozmanitém prostředí nežila různorodá a hojná zvířena. Zejména mezi místními bezobratlými můžeme skutečně vypátrat druhy, které jinde v rámci republiky nebo dokonce celé Evropy nežijí. Ve výborně prozkoumané fauně měkkýšů byl v Kokořínském dole rozpoznán vzácný a ohrožený vrkoč bažinný (*Vertigo moulinsiana*), jehož české těžiště výskytu spadá právě do mokřadů v okolí Liběchovky a Pšovky. Podobná místa osídluje i jeho příbuzný vrkoč útlý (*Vertigo angustior*) nebo mlži hrachovka říční (*Pisidium amnicum*) a hrachovka čárkovaná (*Pisidium tenuilineatum*). Poznámku zasluhují jistě také kokořínští raci. V říčce Pšovka se až do roku 1998 vyskytovaly společně hned 3 druhy – k původnímu kriticky ohroženému raku říčnímu (*Astacus astacus*) a silně ohroženému raku bahennímu (*Astacus leptodactylus*) před léty pronikl v Evropě zdomácnující a původním rozšířením severoamerický rak pruhovaný (*Orctonectes limosus*). S propuknutím račího moru následoval politování-

Lovčák vodní (*Dolomedes fimbriatus*) – foto J. Procházka

Rak říční (*Astacus astacus*) – foto D. Třešňák

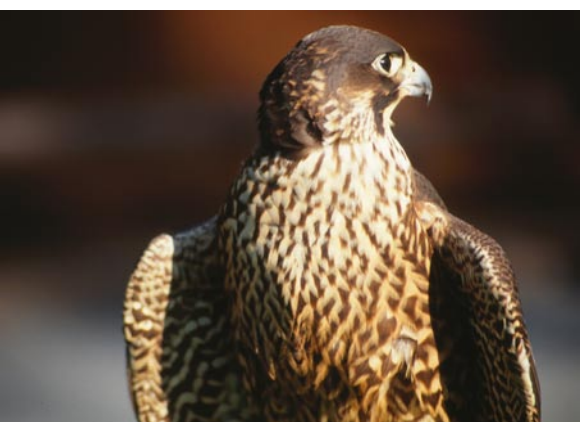

Čáp černý (*Ciconia nigra*) - foto J. Procházka

Mláďe čápa černého (*Ciconia nigra*) - foto J. Procházka

Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) - foto M. Čihár

hodný, těžko předvídatelný, o to však poučnější příběh: oba dva vzácné domácí členovce epidemie dočista vyhubila, avšak jejich exotický příbuzný přežil takřka bez úhony.

Jakkoli bohatá je i zdejší ichtyofauna (ryby) a batrachofauna (obojživelníci), přeskočme narychlo ještě k pánům kokořínského nebe. V širší oblasti dolů žije trvale například silně ohrožený čáp černý (*Ciconia nigra*) nebo dudek chocholatý (*Upupa epops*) a zdejší skály si k hnízdění vyhlédl v posledních letech dokonce kriticky ohrožený sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*).

Na prohlídce této přírodní rezervace si přijdou na své také milovníci historických památek. Kromě zachovalé lidové architektury ve Vojtěchově, Hlučově či Olešně je jistě přinejmenším upoutá slovný hrad Kokořín.

Přírodní památka

ŠPIČÁK U STŘEZIVOJIC

Vyhlášena v roce 1979, výměra 0,11 ha.

- **Příslušný orgán ochrany přírody:** Správa CHKO Kokořínsko
- **Další ochrana:** součást CHKO Kokořínsko, součást soustavy NATURA 2000 - území EVL Kokořínsko
- **Zvláštní upozornění:** na celém území CHKO je zakázáno vjíždět a setrvávat s motorovými vozidly mimo silnice a místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánu o ochrany přírody (netýká se vozidel se zvláštním pověřením)
- **Spojení:** nejbliže je autobusová zastávka Dobřeň, Střezivojice
- **Vhodná doba návštěvy:** jaro až podzim

Umístění a terén

Od střezivojického domu č. p. 38 vede poľní cesta směřující k Údolí bílých skal. Zhruba po 300 metrech je z ní možné odbočit doprava přes pole. Od okraje lesa již potom nelze přehlédnout asi 13 metrů vysokou skalní jehlu.

Charakteristika

Značnou část rozlohy relativně malého zvláště chráněného území zaujímá skalní útvar, jemuž se pro jeho zvláštní tvar říkává jehla. Kamenný kolos je asi 16 metrů dlouhý a 6 metrů široký, o výšce jsme se již zmiňovali. Při pozornější obhlídce zjistíme, že se skládá ze čtyř menších bloků. Tvoří je kvádřové pískovce prosycené sloučeninami železa, které v některých místech způsobují rezavohnědý až červený odstín a místy až dosti bizarní vzhled. Vrst-

Másv skalní jehly - foto D. Trešňák

Štrákapouď velký (*Dermocrocops major*) – foto E.V.P.

Buk lesní (*Fagus sylvatica*) – foto J. Holec

Limonitová růža na Špičáku u Strážovic – foto D. Malějka

vičky bohaté železem jsou často velmi tenké a díky své vysoké odolnosti vytvářejí na skále pozitivní reliéf. Mohou být všelijak zprohýbané nebo i kruhovitě stočené do útvarů označovaných jako limonitové růže. Připomeňme si, že limonit je svojí chemickou podstatou oxid železa s proměnlivým obsahem vody. A právě sloučeniny železa způsobují relativně zvýšenou odolnost příslušných částí horniny vůči působení vnějších geologických sil. Jehla ční mezi snáze erodovatelnými pískovci skutečně impozantně. Podobných skalisek je sice na Kokořínsku více, ale právě Špičák bývá považován za nejkrásnější. Okolní porosty jsou smíšené a z listnatých dřevin v nich převládají buk lesní (*Fagus sylvatica*) a habr obecný (*Carpinus betulus*). Zejména na podzim dokážou rozehrát nevidanou paletu barev a nálad.

Přírodní rezervace

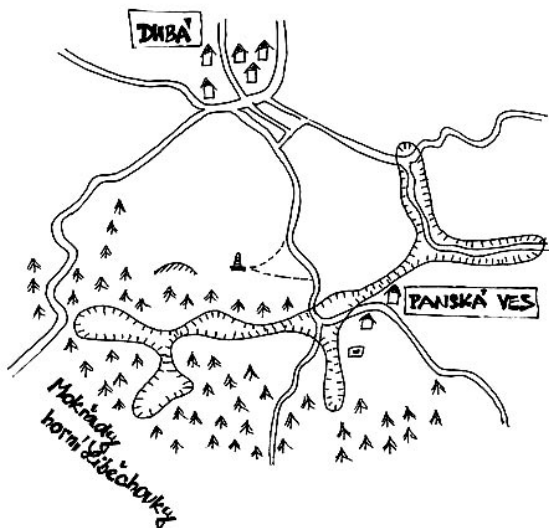
MOKŘADY HORNÍ LIBĚCHOVKY

Vyhlášena v roce 1996, výměra 75,12 ha.

- **Příslušný orgán ochrany přírody:** Správa CHKO Kokořínsko
- **Další ochrana:** součást CHKO Kokořínsko, součást soustavy NATURA 2000 - území EVL Kokořínsko, součást stanoviště chráněného Ramsarskou úmlouvou o mokřadech mezinárodního významu
- **Zvláštní upozornění:** na celém území CHKO je zakázáno vjíždět a setrávat s motorovými vozidly mimo silnice a místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánů o ochrany přírody (netýká se vozidel se zvláštním pověřením)
- **Spojení:** nejbliže jsou autobusové zastávky Dubá nebo Nedamov
- **Vhodná doba návštěvy:** jaro až podzim

Umístění a terén

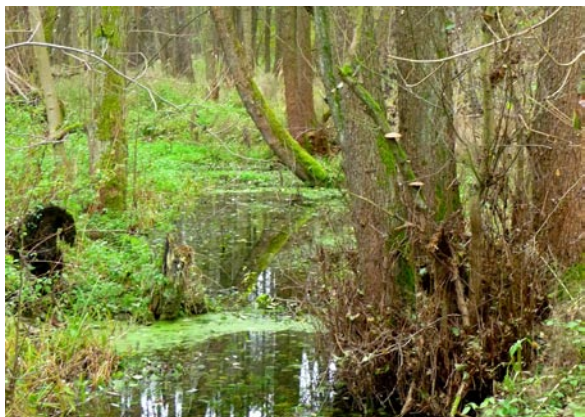
Rezervace se rozprostírá zhruba mezi obcemi Dubá, Deštná, Nedamov a Beškov a pod ORP Mělník náleží pouze její nepatrná část. Pro její poznávání je ideální využít speciální naučnou stezku. Je zhruba 10 km dlouhá a má osm zastavení. Připravme se na poměrně členitý terén.

Charakteristika

Horní tok říčky Liběchovky a její přítoky obklopuje velmi různorodý komplex mokřadů, počínaje prameništěmi a slatinami, přes ostricové mokřady a konče například vlhkými loukami. Vegetaci zde tvoří porosty běžnějších i vzácnějších druhů ostric, poměrně hojně bývá zastoupen také rákos obecný (*Phragmites australis*). Běžně se zde vy-

Lužní les na horní Liběchovce - foto D. Trešňák

skytuje přeslička bahenní (*Equisetum palustre*), tužebník jilmový (*Filipendula ulmaria*) či hrachor luční (*Lathyrus pratensis*). Můžeme zde pozorovat některé vzácné orchideje, například ohrožený prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*) nebo silně ohrožený kruštík bahenní (*Epipactis palustris*). V porostech

Užovka obojková (*Natrix natrix*)
- foto M. Čihár

Vrkoč bažinný
(*Vertigo moulinsiana*) - foto L. Beran

Čolák obecný
(*Triturus vulgaris*) - foto M. Čihár

Květy prstnatce májového
(*Dactylorhiza majalis*) - foto L. Beran

bažinných olšin lze na přelomu jara a léta obdivovat žlutě kvetoucí a ohrožené upolínny nejvyšší (*Trollius altissimus*) nebo přesličku největší (*Equisetum telmateia*), vyrůstající v ideálních podmínkách až do dvoumetrové výšky. Nevysoký keřík s drobnými a vonnými fialovými květy bude s velkou pravděpodobností lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*). Dříve se z jeho červených plodů vyrábělo barvivo pro malířské účely. Ve stromovém patře rezervace se nejčastěji setkáme s olší lepkavou (*Alnus glutinosa*), jasanem ztepilým (*Fraxinus excelsior*) a s několika druhy vrb, např. vrbou křehkou (*Salix fragilis*).

Zdejší mokřady a drobné vodní plochy si oblíbila řada neobvyklých plžů. Nechybí mezi nimi vrkoč bažinný (*Vertigo moulinsiana*), vrkoč útlý (*Vertigo angustior*) nebo oblovka velká (*Cochlicopa nitens*). Mezi bezobratlými můžeme dále narazit na vzácného pavoučka lovcíka vodního (*Dolomedes fimbriatus*). Obvykle pobíhá přímo po vodní hladině, hrozí-li mu ale nebezpečí, ukrývá se pod vodu, třeba i na několik minut. Neměla by nás překvapit poměrně bohatá fauna zdejších obojživelníků včetně mloka skvrnitého (*Salamandra salamandra*), čolka obecného (*Triturus vulgaris*) nebo skokana štíhlého (*Rana dalmatina*). Místu se nevyhýbají ani plazi. Žije zde trvale ohrožená užovka obojková (*Natrix natrix*) podobně jako jediný náš jedovatý had, kriticky ohrožená zmije obecná (*Vipera berus*).

Přírodní památka

MRZÍNŮV

Vyhlášena v roce 2000, výměra 0,87 ha.

- **Příslušný orgán ochrany přírody:** Správa CHKO Kokořínsko
- **Další ochrana:** součást CHKO Kokořínsko
- **Zvláštní upozornění:** na celém území CHKO je zakázáno vjíždět a setrvávat s motorovými vozidly mimo silnice a místní komunikace a místa vyhrazená se souhlasem orgánu o ochrany přírody (netýká se vozidel se zvláštním pověřením)
- **Spojení:** nejbliže je autobusová zastávka Vysoká
- **Vhodná doba návštěvy:** jaro až léto

Umístění a terén

K travnaté stráni Mrzínov je nejlepší přístup od vsky Vysoká. Nejprve využijeme silnici a zároveň cyklotrasu, směřující do Kokořínského dolu a k vodní nádrži Lhotka. Mírně jabloňový sad, památnou lípu malolistou (*Tilia cordata*) a přibližně půldruhého kilometru od Vysoké odbočí vpravo nenápadná cesta. Po ní lze dojít téměř až na místo.

Charakteristika

Podloží mrzínovské strání utvářejí různě silné nánosy spraší, úlomkovitých a větrem usazených hornin bohatých na minerální látky. Výslunná a poměrně suchá lokalita připomíná charakterem pravou step. Zdržují se na ní také společenstva teplomilných druhů organismů. Z rostlin se jedná například o zárazu

Svahy Přírodní památky Mrzínov - foto D. Třešňák

vyšší (*Orobanche elatior*), udivující svým vzezřením i způsobem života. Zárazy obecně parazitují na kořenech jiných lučních rostlin. Odčerpávají z nich vodu a živiny a bez svých hostitelů nejsou schopny přežít. Záraza vyšší je takto vázána na jednu místní chrpu. Z dalších pozoruhodných druhů Mrzínova uveďme hořec křížatý (*Gentiana cruciata*), ohrožený zvonek boloňský (*Campanula bononiensis*) a len žlutý (*Linum flavum*). Rostou tu mimo jiné také paraziticky žijící záhořanka žlutá (*Orthantha lutea*) nebo fialové kvetoucí příslušník čeledi hluchavkovitých černohlávek velkokvětý (*Prunella grandiflora*). Určitou kuriozitou v dolní části lokality je několik metrů vysoký jalovec obecný (*Juniperus communis*).

Záraza vyšší
(*Orobanche elatior*) - foto S. Valda

Podrobný průzkum zdejších živočichů nebyl dosud proveden. Každopádně odborníci předpokládají přítomnost některých typických xerothermních (teplomilných) a stepních druhů. Na hořce klade svá vajíčka kriticky ohrožený modrásek hořcový Rebelův (*Maculinea alcon rebeli*), podchycen zde byl také výskyt vzácné včely *Hylaeus confusus*.

Podle roztroušených ovocných stromů není třeba zvláštní představivosti, abychom se dovtipili, že člověk toto území dříve využíval jako ovocný sad, dost pravděpodobně také jako pastvinu. Po ukončení pravidelné pastvy začaly do území pronikat náletové dřeviny, čím dál víc se v něm rozmáhala také

Vajíčka modráška hořcového (*Maculinea alcon rebeli*) - foto S. Valda

rostoucí tráva třtina křovištní (*Calamagrostis epigejos*), která nemilosrdně vytěsňuje a „škrť“ ostatní byliny. Současný správce chráněného území se tak musí s neblahými trendy účinně vyrovnávat a pokud je to možné, také jim i předcházet.

Vyrobila firma:
Josef Senčík
EVP - Ekologie v praxi

Editori:

Mgr. et Mgr. Josef Senčík
RNDr. Martin Čihař, CSc.

Recenze:

RNDr. Dobroslav Matějka, CSc.

Na textech spolupracovali:
za EVP:

Mgr. Jana Benešová
RNDr. Martin Čihař, CSc.
Mgr. et Mgr. Tomáš Görner
Mgr. et Mgr. Josef Senčík
Mgr. David Třešňák

za CHKO Kokořínsko:
RNDr. Luboš Beran, PhD.
Ing. Marcela Holubová
Ing. Ladislav Pořízek
Ing. Jan Procházka
Ing. Robert Šenk
Bc. Hana Urbanová
Ing. Slávek Valda

Ilustrace:

Luděk Slezák

Autoři fotografií:
uvedeni u fotografií

Sazba a design
al-graphic.com

**Materiál byl spolufinancován
z rozpočtu Středočeského kraje
za příspěví Základní školy
Mělník-Pšovka a Města Mělník.**

Seznam použitých zdrojů

- Heike, K., 1984. *České zámecké parky a jejich dřeviny*. Státní zemědělské nakladatelství, Praha, s. 459, ISBN neuvedeno
- Jelínek, J., Zicháček, V., 1998. *Biologie pro gymnázia*. Nakladatelství Olomouc, Olomouc, s. 551, ISBN 80-7182-070-9
- Ložek, V., a kol. 2005. *Chráněná území ČR XIII*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha, s. 902, ISBN 80-86064-87-5
- Löw, J., Michal, I., 2003. *Krajinný ráz*. Lesnická práce, Kostelec nad Černými Lesy, s. 552, ISBN 80-86386-27-9
- Mikuláš, R., 1998. *Pískovcový fenomén*. Vesmír, roč. 77, č. 5, s. 278 - 283, ISSN 1214-4029
- Neuhäuslová, Z., a kol. 2001. *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky*. Academia, Praha, s. 341, ISBN 80-200-0687-7
- Němec, J., a kol. 1996. *Chráněná území ČR 1*. Consult, Praha, s. 319, ISBN 80-902132-0-0
- Němec, J., a kol. 2006. *Voda v České republice*. Consult Praha, Praha, s. 253, ISBN 80-903482-1-1
- Prchalová, J., 2010. *Zákon o ochraně přírody a krajiny a NATURA 2000, úplné znění zákona s komentářem, judikaturou a prováděcími předpisy*. Lindea Praha, Praha s. 431, ISBN 978-80-7201-806-2
- Rohlík, J., a kol. 2008. *Mělnicko a Kokořínsko*. Edice Klubu českých turistů č. 16, Trasa, spol. s.r.o., Praha, ISBN 978-80-7324-180-3
- Zelenka, J., Štefja, J., 2000. *Environmentální a ekologický slovník vybraných pojmů*. Gaudeamus, Praha, s. 183, ISBN 80-7041-627-0
- Žemlička, J., 1991. *Čechové, Němci a stát Přemyslovců*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, s. 68, ISBN 80-04-25910-3

www.nature.cz, www.mzp.cz, www.ochranaprirody.cz

www.ekologievpraxi.cz

PROJEKT SPOLUFINANCOVALI:

ZÁKLADNÍ ŠKOLA
MĚLNÍK-PSOVKA

Středočeský kraj

STŘEDOČESKÉ KRAJ

MĚSTO MĚLNÍK

EDICE PŘÍRODNÍ KRÁSY
EKOLOGIE V PRAXI

Design www.al-graphic.com